

met één en dezelfde betekenis is te lezen.

Tot deze woorden nu behooren ook juist die, welke betrekking hebben op het onderwerp, dat thans speciaal onze aandacht heeft. Woorden als *sarx* (vleesch), *něfesz* (ziel), *psuchē* (ziel), *roach* (geest), *pneuma* (geest) en dergelijke hebben in de Schrift een zoo uitgebreide betekenis, dat wij onmogelijk door één begrip de eigenlijke betekenis van elk woord kunnen uitdrukken. Daarom is naar wij meenen in ieder geval een op de zaak ingaand exegetisch-taalkundig onderzoek door vakgeleerden noodig, vóór men op deze punten zoo uiterst belangrijke conclusies kan trekken. De psychologie en de wijsbegeerte moeten hier dan ook steeds bij den exegeet ter schole gaan en zich eventueel op sommige punten ook nog door den dogmaticus in verband met den dogmatischen zin van den tekst laten voorlichten.

Een ander uiterst belangrijk punt, waarop wij toch wel moeten wijzen, een punt, dat tot ons leed in het door ons besproken boek nergens aan de orde komt, is het punt van de voortschrijding der Godsopenbaring. Er is een *historia revelationis*, een geschiedenis van de revelatie (openbaring) in Gods Woord. Daaruit volgt, dat bij iedere Schriftuurlijke opvatting plaats moet zijn voor de gegevens die wij juist tengevolge van het voortschrijden der Godsopenbaring in de Schrift hebben verkregen.

Dit voortschrijden der Godsopenbaring nu heeft niet alleen betrekking op de openbaring, die God geeft omtrent Christus, maar komt ook uit in den voortgang, die er is in het al klaarder worden van de sprake Gods op andere gebieden. Wie zich dan ook op de Schrift beroept, moet wel degelijk rekening houden met de plaats van het bewijs in de orde der Godsopenbaring. Men mag nooit zijn Bijbel opslaan en er enkele uitspraken uit overschrijven. Daarin schuilt een voorbijzien van het historisch-organisch karakter, dat aan de Heilige Schrift niet mag betwist worden. Zeer duidelijk werd dit o.m. aldus geformuleerd:

„Indien de heilige Schrift fix und fertig uit den hemel ware gevallen, en niets behelsd had dan een breede reeks verklaringen, zou deze methode zich hebben laten verdedigen; maar ze was uiteraard onhoudbaar, nu de Schrift, in den loop der eeuwen, door de hand van tal van schrijvers was tot stand gekomen, en ons, in stee van ons een soort hemelschen catechismus, een openbaring van realiteiten in historisch proces aanbiedt.”

Aldus schreef Dr A. Kuiper in zijn „Encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid” (IV, 171.)

Een distributie van verschillende uitspraken van de Schrift door het betoog heen, is nog geen „bewijzen-met-de-Schrift”. Vandaar dat Kuiper in zijn Encyclopaedie (III, 175) scherp zich keert tegen hen, die met het historisch karakter van de openbaring geen rekening hielden.

Het wil ons nu voorkomen, dat bij de door ons besproken „richting” verschillende uitspraken slechts gedaan konden worden, doordien men noch met den eisch van een goede literaire en grammaticale exegese rekening hield, noch de betekenis van de *historia revelationis* in het oog valte.

Wij komen daarop in een volgend artikel nader terug. Maar nu willen wij reeds vooropstellen, dat men zijn meeningen moeilijk kan aandienen als „Schriftuurlijke opvattingen”, indien men op de bedoelde twee hoofdpunten de Schrift zelf geen recht doet wedervaren.

J. W.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Bijbel en Natuur.

II.

„Een land, overvloeiende van Melk en Honing”.

Wanneer wij een voor allen begrijpelijke beschrijving willen geven van een vruchtbaar land, kiezen wij daarvoor de uitdrukking: „Het is een land, overvloeiende van melk en honing”. Dit is wel zeer eigenaardig, omdat toch deze uitdrukking, zooals uit het gevolg zal blijken, geen juiste typeering is van een vruchtbaar land en 't is zeker een bewijs voor den grooten invloed, dien de Heilige Schrift heeft gehad op de taal en het begrip van ons volk, dat men ze nog als zoodanig accepteert.

Hoe komt men aan de opvatting, dat een land, „overvloeiende van melk en honing” een vruchtbaar land zou zijn? Dit wordt in de hand gewerkt door het Schriftgebruik. De eerste maal vinden we deze woorden in Exodus 3:8, in de opdracht aan Mozes gegeven bij het brandende braambosch. Daarna komen ze nog verschillende malen in de boeken van Mozes voor, maar het eigenaardige is, dat buiten de Pentateuch deze uitdrukking slechts te vinden is, wanneer God Zijn beloften aan het volk in herinnering brengt, zooals bijv. Jer. 5:11 en Ezech. 20:6. Dit gebruik vloeit voort uit het doel, waarmee deze woorden

telkens gesproken worden: God duidt hiermede zelf steeds aan het land der belofte of doel het daarmede aanduiden en maakt het land daardoor voor het volk begeerlijk.

Twee dingen zijn het, die de aantrekkelijkheid van het beloofde land voor het volk vormen: melk en honing, beide in overvloeiende mate aanwezig.

Het volk, zooals het in Egypte woonde, was een volk van veehouders, een herdersvolk. De patriarchen waren herdersvorsten. Dit erkennen de vijf broeders van Jozef als Farao hen naar hun beroep vraagt: „Uwe knechten zijn schaapherders, zoo wij als onze vaders” (Gen. 47:3). Als een bijzonderheid wordt het van Izak vermeld, dat hij in het Filistijnsche land, in Gerar, zaaide en rijk en oogst gewon (Gen. 26:12). Het is waarschijnlijk, dat de aartsvaders wel eenig koren verbouwden, maar een belangrijke plaats nam dit werk in hun leven niet in, de Schrift maakt er dan ook in het geheel geen melding van.

Voor zulk een volk heeft een land, overvloeiende van melk groote aantrekkingskracht. Hier is een land, dat dus geschikt is om een grooten veestapel te voeden op zulk een wijze, dat het vee overvloedig melk geeft. Wanneer Israël in Kanaän gekomen is, beoefent het daar dan ook in de eerste plaats veeleelt. En dan is dat voornamelijk het houden van schapen en geiten, het „kleinvee”, minder dat van runderen, het „grootvee”.

Het Palestijnsche Schaaap was een vetstaartschaap, waarvan de breede staart veel vet bevatte. Daarom wordt bij de beschrijving van het dankoffer in Leviticus 3 bij het offeren van een lam uitdrukkelijk voorgeschreven, dat de offeraar zal nemen „den geheelen staart, dien hij dicht aan den ruggegraat zal afnemen” (vs 9). Een dergelijke aanduiding ontbreekt bij het offeren van een rund (vs 3-4) en van een geit (vs 14-15).

De Geiten van Palestina waren meestal zwartbruin. Zoo kon een geitenvel den indruk maken van hoofdhaar, zooals bij Michals nabootsing van David (1 Sam. 19:23). Gevlekte geiten waren in geheel Syrië zeldzaam, anders zou Laban wel bezwaar gemaakt hebben tegen de vaststelling van Jacobs loon (Gen. 30:32). De gewone geit wordt nog steeds „Mamré-geit” genoemd naar Abrahams woonplaats bij de eikenbosschen van Mamré (Gen. 13:18). De horens waren klein, maar de ooren lang en slap, zoodat ze bij het grazen op den grond hingen. Hierop ziet waarschijnlijk de beschrijving van Amos: „Zoo zegt Jahve: Gelijk een herder uit des leeuwen muil twee pootjes of een oorlap redt...” (Amos 3:12a; vert. Van Gelderen).¹⁾

Wat het Rundvee betreft, munt het tegenwoordige vee uit door schraalheid en leelijkheid. Of dat in Bijbelsche tijden ook zoo het geval is geweest, is niet met zekerheid te zeggen. Wellicht is het vroeger beter geweest in verband met betere verzorging. Hiervoor pleit, dat het tegenwoordige „beslag”, wanneer het een tijdlang goed verzorgd en vooral goed gevoed wordt, veel mooiere vormen oplevert. Al kwam de rundveeteelt pas in de tweede plaats, toch was het aantal runderen in verschillende deelen van Palestina, zooals in Basan en aan de zeekust belangrijk. Koe en stier werden beide tot allerlei werk gebruikt, vooral voor ploegen en dorschen en soms ook wel tot het trekken van den wagen (1 Sam. 6:7 v.v. — 2 Sam. 6:6). Voor dat gebruik van de runderen waren verschillende voorschriften gegeven. Het bekendste is wel: „Eenen os zult gij niet muilbanden, als hij dorscht” (Deut. 25:4). In verband met het verbod in Lev. 3:24, dat volgens Josephus niet alleen voor offerdieren, maar voor alle dieren gold²⁾, moet hier voor „os” gelezen worden „stier” of „rund”.

Palestina was in staat een grooten veestapel te voeden, maar op geheel andere wijze, dan wij ons dat gewoonlijk denken. Eigenlijk weiland vindt men in Palestina nagenoeg nergens. Gras werd nooit gezaaid. Aaneengesloten stukken grasland komen slechts voor daar, waar op een rotsigen ondergrond een dunne laag humus ligt en op vochtige plaatsen. Zulk een grasland vertoont een schier Hollandsch beeld, daar het bezaaid is met witte margrietten, gele boterbloemen en blauwe eereprijs. Alleen in het Over-Jordaansche kwamen uitgestrekte graslanden voor, waar de „koeien van Basan” weidden. Daarom vroegen ook de kinderen van Ruben en Gad een deel van den stam van Manasse dit land tot erfdeel (Numeri 32).

Thans is Basan de korenschuur van Palestina. Zijn roodbruine lavabodem, vermengd met vulkanische asch en zand levert uitstekende tarwe. Tijdens Herodes de Grootte is men onder zijn invloed met de cultuur begonnen.

Deze weinige eigenlijke grasgronden waren niet in staat te voldoen aan de behoeften van het vee. In het begin van den winter — de regentijd — grazen de kudden rondom de bebouwde plaatsen. Daar waren de herders van Bethlehem in den Kerstnacht (Lukas 2:8). Zoodra de regen begint te vallen, loopt daar alles weer uit en vinden de

kudden voldoende voedsel. Na eenigen tijd moet een deel van het land om het dorp heen weer bezaaid worden en dan gaan de herders met hun kudden verder weg. Dan komen als weidegronden in aanmerking de plaatsen, in de Schrift „woestijn” of „woeste plaats” genoemd. David had „de weinige schapen in de woestijn gelaten”, toen hij den strijd tusschen Israël en de Filistijnen ging zien (1 Sam. 17:19) en ook de Heere Jezus brengt zijn discipelen in een „woeste plaats” om te rusten (Mark. 6:31), een plaats, die echter met gras begroeid was (vs 39). Deze woestijnen hadden soms een groote uitgestrektheid. De woestijn van Juda strekte zich over een lengte van vijf uren uit tusschen Jeruzalem en Jericho. In het voorjaar bloeien in deze woestijnen talloze schoone bloemen, maar na het einde van den regentijd zijn deze spoedig verdord. Dan blijft alleen het vrij harde, taaie gras over, dat nog lang de zonnehitte kan verdragen. De kudden trekken dan heen en weer, verplaatsen zich over groote afstanden en bepalen zich niet alleen tot het afgrazen van den grond. Ook allerlei struiken en lage boomen bieden voedsel, vooral aan de geiten. Dit bedrijf is van zeer nadeeligen invloed op den boomgroei. Tegen het einde van den zomer, na afloop van den oogst keeren de kudden weer naar de dorpen terug om dan nog een tijdlang op het stoppeland van de akkers te grazen. De streek tusschen het heuvelland van Judea en Samaria en de kust van de Middellandsche Zee was ook geschikt om aan vele kudden weidegronden te verschaffen.

Melk en melkproducten zijn in het Oosten voornamelijk afkomstig van schapen en geiten. De melk van de koeien dient in hoofdzaak als voedsel voor de kalveren. Een enkele maal werd er ook wel kaas van gemaakt. De leveranties van Barzillai den Gileadiet aan Davids leger omvatten ook „koeienkazen” (2 Sam. 17:29), terwijl de „melkkazen”, die vader Isai aan den jongen David meegeeft voor den overste over duizend (1 Sam. 17:18) waarschijnlijk ook uit koemelk bereid waren.

De zoete melk, zooals wij die kennen, wordt zeer weinig gebruikt, daar ze gedurende een groot deel van het jaar spoedig bederft. Ze is vrijwel alleen van belang voor jonge kinderen. Wanneer we in den Bijbel lezen over „melk”, moet in het algemeen gedacht worden aan „dikke melk”, een gestremde, zure melk, door gisting verkregen. Deze dikke melk was als drank zeer gezocht. Hieruit wordt ook de boter bereid. Daartoe neemt men drie stokken, waartusschen een zak, van een geitenhuid vervaardigd, gevuld met deze zure melk wordt opgehangen. Daaromheen gaat men zitten. De zak wordt nu het doel van welgemikte vuistslagen. Zoo komt de inhoud in voortdurend schuddende beweging en dit „stooten” heeft de vorming van boter tengevolge. Spreuken 30:33 spreekt van „drukking” der melk, die de boter voortbrengt, een woord, dat ook „persing” beteekent. Voorzover de boter niet dadelijk gebruikt wordt, kookt men ze en wordt ze zoo bewaard. Ze wordt niet op het brood gesmeerd, zooals wij dat doen, maar in een schotel gemengd met „dikke melk”, waarin het brood gebroken wordt.³⁾

De zoete melk wordt ook bewerkt met lech, zoodat zoete gestremde melk ontstaat. Deze wordt minder gebruikt dan de zure gestremde melk. Uit deze dikke zoete melk verkrijgt men door verwijderen van het water de kaas (Job 10:10).⁴⁾

De tweede zaak, die het land aantrekkelijk maakt, is de honing. Hierbij hebben wij te denken aan den „wildten honing”, dus niet aan bijenteelt. Bijen kwamen in grooten getale in Palestina voor. Dat is wel te begrijpen, als we bedenken, dat reeds van Februari af bloemen bloeien. Wanneer we de talrijke soorten bloemplanten, die de Palestijnsche flora telt, de revue laten passeeren, zijn daar zeer vele onder, die rijk aan honing zijn. De bijen verzamelen dezen honing en brengen dien in hun nesten, die te vinden zijn in rotsspleten, holle boomen enz. Soms wordt de honing op zeer eigenaardige plaatsen geborgen, zooals bijv. in den jongen leeuw, die door Simson verslagen was (Richt. 14:8). Zoodra deze bergplaatsen vol zijn, kan het voorkomen, dat er nog steeds meer honing wordt aangevoerd, zoodat deze er uitvloeit. Een dergelijke honingvloed, waarschijnlijk uit een holle boom, vindt Jonathan in het woud (1 Sam. 14:26). Psalm 81 spreekt van honing uit den rotsteen (vs 17). De honing werd geregeld gegeten en diende ook tot het zoet maken van de spijzen. Men at ze uitgeperst (1 Kon. 14:3), maar ook wel in de raat (Luk. 14:42).

Deze overvloed van honing wijst wel op rijke bloemenpracht, maar nog niet noodzakelijk op een vruchtbaren bodem.

Een land „vloeiende van melk en honing” is een land, dat bekoring heeft voor een volk, dat veel vee heeft en dat, zooals het Israëlietische, veel houdt van zoetheit. Voor een vruchtbaar land in den gewonen zin van het woord moeten andere factoren aanwezig zijn.

Er is een andere plaats in het Oude Testament,

1) Dr C. van Gelderen, „Het boek Amos”, blz. 68.

2) Fl. Josephus, Antt. IV—8—40. (Zie Dalman, „Arbeit und Sitte” II, blz. 168.

3) G. Dalman, „Arbeit und Sitte” I—2, blz. 416.

4) Zie nader hierover: G. Dalman, „Butter, Dickmilch und Käse im A. T.” P. J. B. XV (1919).

die nader sprake
beloofde land.
rede, waarmee
volk. (Deut. 1
Al dadelijk
het land als g
het land, daa
dat is niet als
zijt, hetwelk
waterdet melk
Egypte was e
bezaaid en kr
aangelegde v
brachten het
overstroming
op gezette tij

Er staat
grondtekst
ziet op he
raderen, di

Dan volgt i
land zelf: „M
trekt om dat
van dalen; i
hemels”. Met
getypeerd. E
van dalen, d
vruchtbaar is
bore streken,
zijn en niets
absoluut afha
afhankelijk i
hankelijk van
volgt er dar
land, dat de
Heeren uws
het begin de
zeer bijzonde
slechts vruch
de beste de
vrucht, indie
op den juiste
Land weinig
waren. In de
gezegd, dat C
regen en der
wanneer het
volk in God
anderzijds wa
ken van der
Heeren teges
toesluite, dan

De regen
Dat heeft Is
was, ook be
water opgev
dingen over
den overal t
regens de a
maar voor c
plaatsen zijn
nog te vinde

Uit dit al
Israël een v
den. Het kom
olijven en a
stapel voede
renden zega

Met perso
zouden ons a
leum van De
moed, beslist
zoo onnoemel
we over uit
schrift:

A.s. Zond
jubileum a
om gezondh
nemen, zoo
den vollen
geplaatst is
Eigenlijk
onaangenar
geleden aft
Bond van
grootte krac
en ijver in
Onze ker
te danken.
Verbond, m
het Calvin
kerken zo
indien deze
de Geref.
Want nis
meerd was
beste volge
grootte gavs
banier te w
Zijn ijve
maar weer
te binden s
onder God

De kranigheid van het paard en de blunder van den jockey.

Blijkens de kranten zijn in Engeland weer de traditionele paardenrennen gehouden.

We hebben in de Engelsche tijdschriften (en ik meen ook in de Nederlandsche pers) de foto gezien van den verrukten Maharadjah, die zijn triomfeerend paard-zoo-en-zoo rondleidt aan den teugel.

En we hebben ook gelezen, dat het paard-zoo-en-zoo van Lord X. door een ongelukkige manoeuvre van den jockey (berijder) een zoo grooten achterstand had gekregen, dat een overwinning uitgesloten was.

Die rennen zijn in Engeland thans geëindigd. Maar nu zijn ze in ons goede vaderland begonnen: de examenrennen namelijk.

En nu gaat het straks hier precies als in Engeland.

Als de zoon van Mevrouw A. slaagt, dan wordt hij — in figuurlijken zin dan — langs een enthousiastische familie- en kennissenkring rondgeleid.

— Heeft hij dat niet kranig geleverd? Ja, hij is een pientere kerel, net als zijn grootvader zaliger (mijn vader); die was ook zoo gewiekst. Typisch, dat je zulke talenten door de geslachten ziet heentrekken. En heusch, de jongen heeft zich niet overmatig ingespannen. Hij had nog voor alles tijd. Ik heb nog wel eens bezorgd gezegd: denk toch om je examen. Maar dan lachte hij wat: 't Komt in orde, zei de rakkerd (hier straalt iets van de Maharadjah-verrukking van het gezicht der vertelster) en 't is in orde gekomen hoor, en prachtig! Ja, jongens met goede hersens komen wel door de moeilijkheden heen. —

Maar elders zit Mevrouw B. wier zoon niet slaagde, bedrukt ter neer.

— Och, zegt ze, 't is niet prettig om het te zeggen, maar de leeraren zijn eigenlijk de schuld van zijn mislukte examen. Ze begrepen den jongen niet. Altijd hebben ze hem te laag aangeslagen. En dat deprimeert natuurlijk. Daardoor verliest zoo'n kind zijn zelfvertrouwen. En natuurlijk, dan verknoot hij zijn werk. Als ze daar op die school beler op hun tellen hadden gepast, dan hadden we nu die narigheid niet. Arme jongen! —

Nietwaar?

Het paard van den Maharadjah won door zijn kranigheid en het paard van den Lord verloor door den blunder van den jockey!

W. B. H.

zen, dat hierachter een beschouwing over de Kerk en haar instituut schuilt, welke niet die van Schrift en belijdenis is.

Hier wordt voorts niet duidelijk, waarom het eerste, n.l. de reorganisatie wel, en het tweede, n.l. de reformatie, niet tot onze roeping behoort. Ik meende, dat de Schrift ons haast op iedere bladzijde oproept tot bekeering, en steeds voortgaande bekeering. En wat is deze bekeering anders dan de reformatie, die Ds Groenenberg bedoelt?

Hier wordt ook Gods werk en ons werk in valsche dualisme tegenover elkander gezet, en niet in behoorlijk schriftuurlijk, organisch verband gebracht. De gezonde, schriftuurlijke afhankelijkheid en erkenning van eigen onvermogen wordt hier door een andere vervangen.

Even later:

Zelfs gaat mijn werk voorop en schijnt zelfs voorwaarde te zijn, dat God het Zijne kan verrichten. Ik breek eerst de hindernissen — en in dit geval de organisatie van 1816 — weg; ik maak den weg vrij voor God en de werking van Zijn Geest; en dan hoop ik, dat Gods Geest langs dien door mij gebaanden weg weer komen zal en de reformatie brengen. Hier wordt dus, helaas, het bijbelsche standpunt der ootmoedigheid verlaten. Want echte veroetmoedigheid en afhankelijkheid is tegelijk absolute gehoorzaamheid. Dan wordt gevraagd: Heere, wat wilt Gij dat ik doen zal? En als wij dan de roeping Gods gehoord hebben, en verstaan, hoe Hij wil, dat het ook in Zijn Kerk zal wezen, dan gaan we niet marchandeeren met God. Dan deelen wij het werk niet met Hem. Dan zeggen wij niet tot Hem: ik zal het eene, n.l. de reorganisatie doen, en doe Gij dan het andere. Maar dan aanvaarden wij de volle roeping, ook de reformatie. En ligt het volbrengen van deze roeping verre buiten ons vermogen, welnu, dan is dit onze afhankelijkheid, dat wij onze knieën buigen en op grond van Zijn beloften van Hem afbidden de kracht en de genade en den geest, om onze gansche roeping te volbrengen, zoowel tot reorganisatie als tot reformatie en veel meer nog waarop God bij ons rechten heeft.

„Onder Eigen Vaandel” over „het geheel”.

Het is nog Dr Kraan, die spreekt:

Nog op één uitspraak stootte ik bijzonder bij Ds Groenenberg. Het is de volgende:

„Kuyper was tevreden met een deel, Hoedemaker slechts met het geheel”. (blz. 180.) En ik stootte hierop niet alleen bij hem, maar ook bij andere schrijvers in dit Afscheidingsnummer. Vooral bij Dr Kromsigt. Hij zegt van Scheiding en Doleantie: „Deze pogingen hebben dan ook slechts tot dit resultaat kunnen leiden, dat een deel der belijders werd uitgeleed om in een feitelijk „afgescheiden Kerk” in zekeren zin buiten het historische volksleven voort te leven, terwijl het overgrote deel der belijders en der gedoopten in 's Heeren Naam in de historische Kerk achterbleef om daar onder dubbel moeilijke omstandigheden zijne roeping voor het volk als volk te vervullen”. (blz. 102.)

Ook in de politiek stond hij altijd in de voorste gelederen. Met onvermoeide kracht streed hij in Kuypers leger. En God gaf hem menige overwinning. Hij moge, nu zijn kracht gebroken is, de vertroosting van zijn hemelschen Vader genieten.

Ook ons blad brengt Ds Vonkenberg zijn eerbiedigen groot en gelukwensch.

„Onder Eigen Vaandel” over de Kerk.

Dr Kraan heeft reeds bijzonder veel geschreven tegen het Afscheidingsnummer van „Onder Eigen Vaandel”, een tijdschrift, dat in onze kringen nog lang niet genoeg doorzinnig wordt in zijn ongereformeerde, oncalvinistische tendenzen. Thans citeeren we wat Dr Kraan schrijft over de uitlatingen, dat het bedoelde nr gaf inzake de kerk:

Ds Groenenberg heeft het in zijn bijdrage voor het Afscheidingsnummer van „Onder Eigen Vaandel” ook over het wezen en de taak der Kerk. „En vragend naar haar wezen, naar haar karakter belijden we, dat ze moet zijn het lichaam van Christus en dat haar taak is: naar binnen en naar buiten den Naam des Heeren te belijden”. (blz. 175.)

Ik laat het nu maar glippen, dat voor Ds Groenenberg „wezen” en karakter” blijkbaar hetzelfde beteekenen. Maar wel leg ik ook naast deze uitspraak de officiële belijdenis der Kerk. Daar lees ik: „De merktekenen, om de ware Kerk te kennen, zijn deze: zoo de Kerk de reine predikatie des Evangelies oefent; indien zij gebruikt de reine bediening der Sacramenten gelijk ze Christus ingesteld heeft; zoo de kerkelijke tucht gebruikt wordt om de zonde te straffen. Korteliks, zoo men zich aanstelt naar het zuivere Woord Gods, verwerpende alle dingen, die daar tegen zijn, houdende Jezus Christus voor het eenige Hoofd”. (art. 29.)

Volgens de Nederlandsche Geloofsbelijdenis bestaat de taak der Kerk dus vooral hierin, dat zij het Woord predikt, de sacramenten bedient en de tucht oefent. Maar Ds Groenenberg drukt het anders uit en spreekt van het belijden van den Naam des Heeren. Waarom hij de formulieren van de belijdenis door deze vervangt? Ik weet het niet. Maar onwillekeurig zoeken wij verband tusschen deze handelwijze en wat hij enkele bladzijden verder schrijft: „Natuurlijk, we gaan niet uit de Kerk, zoolang het mogelijk is, binnen haar Christus te belijden”. (blz. 180.)

Niet, dat het nu alles logisch verloopt. Eerst heet het — in afwijking van de omschrijving der belijdenis — dat het de taak der Kerk is den Naam des Heeren te belijden. Dan wordt — zeer onlogisch — deze omschrijving door een andere kwestie vervangen, n.l. niet of de Kerk nog werkelijk den Naam des Heeren belijdt, maar of het mij, als individueel Christen, mogelijk is, binnen de Kerk nog Christus te belijden. En dan wordt uit deze onlogische redeneering de schijnbaar juiste conclusie getrokken, dat indien dit 't geval is, ik persoonlijk de Kerk nog niet te verlaten behoef. Heel de kerkelijke kwestie is eigenlijk uit het oog verdwenen en vervangen door de andere, van mijn persoonlijk lidmaatschap.

Het doet mij oprecht leed, dat Ds Groenenberg zulke ernstige fouten maakt; eerst de fout om de roeping der Kerk anders te omschrijven dan de belijdenis doet; en dan de fout, dat hij van de taak der Kerk naar de mogelijkheid van het individuele lidmaatschap overspringt; en dat hij aldus van te voren reeds den eisch uitschakelt, dat het in de Hervormde Kerk wel eens tot een breuk zou moeten komen.

„Onder Eigen Vaandel” tegen „reformatie”.

Herhaaldelijk wees ik op het ongereformeerde standpunt, dat „Onder Eigen Vaandel”, blijkbaar op instigatie van Prof. Haitjema, inneemt met betrekking tot „mensenwerk”. We citeeren nog Dr Kraan:

Het is waar, aan 't slot van zijn artikel spreekt Ds Groenenberg er ook wel over, wat thans met de Hervormde Kerk gedaan moet worden. En deze roeping kan volgens hem aldus saamgevat: wel reorganisatie (wegneming van de organisatie van 1816), maar geen reformatie. En dit laatste hierom niet, omdat zij het werk Gods en niet dat der menschen is. Of, om Ds Groenenberg zelf aan 't woord te laten: „Sommigen zien minachtend naar ons zoeken van reorganisatie. Het is zoo klein werk. Alsof het daarvan komen moet! Een organisatie beteekent zoo weinig, wekt geen leven. Inderdaad. Maar ze dooht wel leven. Reorganisatie is maar bescheiden werk. Maar noodzakelijk werk... Maar we vragen, of we ook hier God niet in den weg kunnen staan. We mogen alleen maar bidden om geestelijke vernieuwing, als we eerlijk durven vragen: Is er soms iets, dat u in den weg staat, o God? En dan zien we, dat de organisatie in den weg staat, dat de Kerk door haar organisatie verlamd wordt... Reorganisatie is niet het middel van een kwakzalver, die zijn middel aanprijst als een middel tegen alle kwalen. Glimlachend loopt ieder voorbij. Maar het is de eerste bescheiden stap op den weg naar reformatie. Het is ons niet begonnen om reorganisatie maar om reformatie. We willen reformatie door reorganisatie... Reorganisatie is het bescheiden werk, wachtende daarop dat God het grootere zal doen; de reformatie. En zij, die op Gods Zegen wachten, wachten nooit te vergeefs. Want ze wachten op de vervulling van Zijn beloften. Het ontbreekt ons altijd weer aan geloof”. (blz. 180—181.)

Dit klinkt alles zeer ootmoedig. Het klinkt zelfs afhankelijk. Het lijkt wonderveel op de taal van — laat ik zeggen — de lijdelijkheidskringen, niet wij kunnen het doen, maar God moet het doen; en wij kunnen slechts wachten op de vervulling van Zijn beloften en de komst van Zijn Zegen.

Maar wie scherper toelustert, merkt hier toch ook nog andere dingen op.

Hier wordt allereerst een valsche scheiding tusschen reorganisatie en reformatie gemaakt. Ds Groenenberg laat er zich niet verder over uit, maar het is te vree-

die nader spreekt over de vruchtbaarheid van het beloofde land. Deze maakt deel uit van de groote rede, waarmede Mozes afscheid neemt van zijn volk. (Deut. 11:9—17).

Al dadelijk teekent de grijze leider in vs 10 het land als geheel afwijkend van Egypte: „Want het land, daar gij naar toe gaat, om dat te erven, dat is niet als Egypteland, vanwaar gij uitgegaan zijt, hetwelk gij bezaaidet met uw zaad, en bewaterdet met uwen gang, als eenen kruidhof”. Egypte was een vlak land als een tuin. Het werd bezaaid en kreeg water met behulp van de overal aangelegde waterleidingen. Deze waterleidingen brachten het Nijlwater, dat bij de regelmatige overstromingen in reservoirs werd opgevangen, op gezette tijden en naar behoefte over het land.

Er staat: „...en bewaterdet met uwen gang”. De grondtekst heeft voor „gang” het woord „voet”. Dit ziet op het met den voet bewegen van de schep-raderen, die het water over het land brachten.

Dan volgt in vs 11—12 de beschrijving van het land zelf: „Maar het land, waarheen gij overtrekt om dat te erven, is een land van bergen en van dalen; het drinkt water bij den regen des hemels”. Met deze beschrijving is het land geheel getypeerd. Het is een land van bergen en van dalen, dus een land, dat niet in zijn geheel vruchtbaar is. Het bevat vele uitnemend vruchtbare streken, maar ook deelen, die kaal en bar zijn en niets opleveren. Maar het is in zijn geheel absoluut afhankelijk van den regen. Maar als het afhankelijk is van den regen, dan is het ook afhankelijk van God, die den regen geeft. Daarom volgt er dan ook in de beschrijving: „... een land, dat de Heere Uw God bezorgt. De oogen des Heeren uws Gods zijn voortdurend daarop, van het begin des jaars tot het einde des jaars”. In zeer bijzondere mate geldt van Palestina, dat het slechts vruchtbaar is, indien God het wil. Zelfs de beste deelen van den bodem dragen slechts vrucht, indien er voldoende regen valt en dan nog op den juiste tijd, daar de bodem van het Heilige Land weinig geschikt is om het water te bewaren. In de volgende verzen wordt dan ook toegezegd, dat God den regen zal geven, den vroegen regen en den spaden regen te zijner tijd, — d.w.z. wanneer het land dat noodig heeft, — indien het volk in Gods wegen wandelt (vs 13—15). Maar anderzijds wordt gewaarschuwd tegen een afwijken van den dienst van God, „dat de toorn des Heeren tegen u niet ontsteke en Hij den hemel toesluite, dat er geen regen zij” (vs 17).

De regen is dus de allesbeheerschende factor. Dat heeft Israël, toen het in zijn land gekomen was, ook begrepen en daarom werd het regenwater opgevangen en met behulp van waterleidingen over het land gebracht. Daarnaast werden overal terrassen aangelegd, opdat bij de slagregens de aarde niet te veel weggespoeld werd, maar voor de bebouwing bewaard bleef. Op vele plaatsen zijn de overblijfselen van deze terrassen nog te vinden.

Uit dit alles blijkt, dat Kanaän ten tijde van Israël een vruchtbaar land genoemd mocht worden. Het kon groote hoeveelheden graan, druiven, olijven en ander fruit leveren en een grooten vee-stapel voeden, maar alleen onder Gods voortdurenden zegen.

F. J. BRUIJEL.

II PERSCHOUWII

Ds J. E. Vonkenberg.

Met personalia is ons blad niet kwistig. Maar we zouden ons schamen, als we voorbij gingen aan het jubileum van Ds J. E. Vonkenberg, aan wiens initiatief, moed, beslistheid en volharding ons Gereformeerde volk zoo onnoemelijk veel te danken heeft. Daarom nemen we over uit „Geref. Kb. Delft” wat Ds T. J. Hagen schrijft:

„A.s. Zondag hoopt deze oud-strijder z'n veertigjarig jubileum als predikant te vieren. Helaas moest hij om gezondheidsredenen eenigen tijd geleden emeritaat nemen, zoodat hij vroeger dan vele anderen buiten den vollen strijd van het leven, die hem zoo lief was, geplaatst is.

Eigenlijk staat hij daar al jaren buiten. Door allerlei onaangename verwikkelingen moest hij enkele jaren geleden aftreden als Directeur en Voorzitter van den Bond van Geref. J. V., en sedert dien tijd was z'n groote kracht gebroken, al arbeidde hij nog met lust en ijver in Huizens Kerk.

Onze kerken hebben zeer veel aan Ds Vonkenberg te danken. Hij heeft de jongelingen, het zaad des Verbonds, georganiseerd en met vaste hand geleid in het Calvinistische spoor. De geschiedenis van onze kerken zou een heel ander beeld vertoond hebben, indien deze man niet gestaan had aan het hoofd van de Geref. Jongelingschap.

Want niet alleen dat hij zelf door en door Gereformeerd was en volbloed Antirevolutionair, een van de beste volgelingen van Dr Kuyper, maar hij had ook groote gaven om anderen te bezielen en aan de Geref. banier te verbinden.

Zijn ijver brandde om onze jonge menschen altijd maar weer te doen buigen voor Gods Woord en hen te binden aan onze heerlijke belijdenis. En het is hem onder Gods zegen schitterend gelukt.

igen tijd moet
orp heen weer
rders met hun
s weidegronden
Schrift „woes-
David had „de
gelaten”, toen
Filistijnen ging
re Jezus brengt
its” om te rus-
chter met gras
stijnen hadden
le woestijn van
van vijf uren
). In het voor-
illooze schoone
n regentijd zijn
alleen het vrij
lang de zonne-
kken dan heen
roote afstanden
it afgrazen van
en lage boomen
ten. Dit bedrjft
de boomgroei
na afloop van
naar de dorpen
het stoppeland
ik tusschen het
en de kust van
eschikt om aan
schaffen.

et Oosten voor-
en geiten. De
dzaak als voed-
maal werd er
leveranties van
s leger omvat-
s 29), terwijl de
n jongen David
luizend (1 Sam.
toemerk bereid

kennen, wordt
rende een groot
l. Ze is vrijwel
leren. Wanneer
k”, moet in het
kke melk”, een
ing verkregen.
r gezocht. Hier-
toe neemt men
ik, van een ge-
deze zure melk
aat men zitten.
lgemikte vaist-
in voortdurend
oten” heeft de
spreken 30:33
t, die de boter
„persing” be-
et dadelijk ge-
wordt, ze zoo
rood gesmeerd,
chotel gemengd
rood gebroken

kt met leib, zoo-
at. Deze wordt
estremde melk.
t men door ver-
(Job 10:10).“)

d aantrekkelijk
ben wij te den-
niet aan bijen-
ale in Palestina
s we bedenken,
n bloeien. Wan-
planten, die de
laten passeeren,
aan honing zijn
en brengen dien
in rotsspleten.
honing op zeer
oals bijv. in den
verslagen was
aatsen vol zijn,
eds meer honing
r uitloeft. Een
lijk uit een hol-
woud (1 Sam.
ng uit den rots-
geld gegeten en
van de spijzen-
, maar ook wel

st wel op rijke
noodzakelijk op

en honing” is
r een volk, dat
t Israëlietische,
een vruchtbaar
woord moeten

Oude Testament,

blz. 416.
tter, Dickmichl und